

תחלה לקודש, יש לו דין "ראשון לטומאה" כ-ב לגבי קודש⁽²²⁹⁾. ואם נגע בבשר קודש, עושה אותו שני, והבשר שנגע בבשר נעשה שלישי, ושלישי רביעי.

רבי מאיר אומר: טבול יום שנגע בקודש, מטמא את הקודש, ובשר שנגע בבשר נפסל, ופוסל את התרומה, אם נגע טבול יום בתרומה, פסלו בלבד. דהיינו שיש לו דין "שני לטומאה".

וחכמים אומרים: כשם שהוא פוסל משקה תרומה ואוכלי [מאכלי] תרומה, ואינו מטמאם, כך הוא פוסל משקה קדש ואוכלי קדש. כמבואר, שטבול יום פוסל את התרומה, מפסוק הנ"ל, ובכל זאת אינו נעשה שני [כדעת רבי מאיר] לטמא קודש, אלא לפסלו בלבד, וכל שכן שאינו נעשה ראשון [כדעת אבא שאול].

ומשנתנו נשנית כדעת חכמים.

ודחינן: **אמר רבא:** אמנם, כל התנאים מודים לחכמים, שמן התורה, טבול יום פוסל ואינו מטמא, אלא שאבא שאול ורבי מאיר סוברים, שרבנן הוסיפו לו בדרגת הטומאה, לגבי קדשים, מרוב "מעלת" קדשים, כלומר, מגודל הצורך ליוזרה בטהרתם.

איזו דרגת טומאה הוסיפו לו רבנן? לדעת אבא שאול, מעלה עשו בקדשים, הילכך, שוינהו רבנן, עשו חכמים, לטבול יום בראשון. לרבי מאיר, עשוהו כאוכלי [מאכל]

מן הטמאים האמורים שם], וטמאה עד הערב, ולא יאכל מן הקדשים כי אם רחץ בשרו במים. ובא השמש, וטהר, ואחר יאכל מן הקדשים". ופירשו חז"ל שהכתוב מדבר בתרומה, ומלמד שטבול יום פוסל במגעו את התרומה.

ולכאורה, אם הטבול יום פוסל את התרומה, הרי בהכרח שהוא בדרגת שני לטומאה, והיה צריך לטמא את הקודש, לעשותו שלישי לטומאה, שבכוחו לעשות רביעי לטומאה. ובכל זאת, אם נגע בקודש, אינו מטמאו [כשאר שני לטומאה הנוגע בקודש], אלא "פוסלו" בלבד. ולכן, בשר קודש אשר יגע בבשר קודש שנגע בו הטבול יום, לא יפסל כשאר רביעי בקודש.

ונמצא שלפי דעה זו, טבול יום הוא שני לגבי תרומה, ושלישי לגבי קודש.

קתני שנינו במשנתנו: נמלקה הוכשרה "ליפסל" בטבול יום ובמחוסר כפורים ובלילה.

ויש לדייק: **ליפסל, אין,** בשר קודש שנגע בו הטבול יום יפסל, אבל לטמויי, לא, הבשר שנגע בו לא יטמא בשר קודש אחר,

מוכה, שמתניתין מני, משנתו של מי היא? רבנן היא, ולא אליבא דשאר תנאים.

דתינא שנינו ברייתא: אבא שאול אומר: טבול יום

בכמה מקומות בש"ס.

קודש, ולגבי תרומה מודה שדינו כשני שפוסל ואינו מטמא. עיין היטיב במסכת סוטה [כט ב].

229. אבא שאול סובר שנעשה ראשון רק לגבי

שני.

מעילה הוא דליכא, לא יתחייב באשם מעילות, הא⁽²³²⁾ איסורא איכא, אבל אסור לאכלה,

וקשה, אמאי, למה אסור לאכלה? הא ממנוא דכהנים הוא⁽²³³⁾, הלא אחר שהוזה דמה, הותרה לאכילת כהנים?

אמר רבי חנינא: המשנה מדברת⁽²³⁴⁾ ליוצא⁽²³⁵⁾, ואחר כך הוזה דמה, ומשנת רבי עקיבא היא, דאמר "זריקה מועלת ליוצא", ויצאה מדין מעילה, וחייבין עליה משום פיגול נותר וטמא, דמכל מקום לאו בת אכילה היא, ועדיין אסורה באכילה⁽²³⁶⁾.

סוגיא דמיצוי חטאת העוף

ואילו לרבנן, חכמים סוברים, שלא עשו לו שום הוספה בדרגת הטומאה, כיון דכבר טבל, קלש, נחלש טומאתו⁽²³⁰⁾. הילכך: פסול משוי, הוא פוסל את הקודש, טמא לא משוי, והשאירו אותו בטומאתו מדאורייתא.

ומשנתנו שנתה דינו מדאורייתא, ולא נשנית לדעת חכמים בלבד, כי שאר התנאים מודים שמדאורייתא פוסל בשר קודש ואינו מטמא⁽²³¹⁾.

שנינו במשנתנו: הוזה דמה חייבין עליה משום פיגול נותר וטמא, ואין בה מעילה.

ויש לדייק: אם יאכלנה או יהנה ממנה,

230. גירסת השיטה מקובצת.

231. כתבו התוס': זו היא מסקנת סוגיתנו. אבל מסוגית הגמרא במסכת סוטה [כט ב] משמע שאבא שאל סובר שמן התורה הרי הוא ראשון לטומאה. ועיין בתוס' מה שכתבו.

232. גירסת השיטה מקובצת.

233. כתב השפת אמת: דיוק הגמרא הוא למאן דאמר [לקמן] הסובר שהמיצוי שלאחר ההזאה מעכב, ויצא מיד מעילה רק אחרי מיצוי דם, וגריס במשנה "מיצה דמה", דאילו למאן דאמר שיוצא מידי מעילה לפני המיצוי בהזאה בלבד, מובן למה עדיין אסור באכילה, כי על כל פנים צריך לקיים מצות מיצוי הדם, אף על פי שאינו מעכב.

234. עיין בקרן אורה המבאר למה חזרה המשנה ודייקה לומר שלרבי עקיבא לא מועילה זריקת יוצא להתיר באכילה, גם במשנה זו וגם במשנה הקודמת.

235. גירסת השיטה מקובצת.

236. מבואר לעיל סוף פרק א, ראה שם. הקשו התוס': מה יצא? בשלמא לעיל, מדובר בבהמה שהדם נתקבל בכלי, והדם לא יצא, והבשר יצא. אבל כאן בעוף שהזאת הדם היא מגוף העוף, אם יצא העוף, יצא גם הדם, והרי ביצא הדם מודה רבי עקיבא שאין הזריקה מועלת [לעיל ז א]. ובודאי שאין הכוונה שהעוף יצא אחר ההזאה, ונפסל ביוצא, כי במשנה משמע שהזאת הדם היא המוציאה מידי מעילה, ולא מה שאירע אחר כך.

התוס' רצו לתרץ שהעוף יצא מקצתו, ומכל מקום דם הראש שמשם מזה הדם נשאר בפנים ולא יצא, וחתך את החלק שיצא לחוץ, והזה מן הדם הנשאר בפנים. אבל, תירוצו זה לא התקבל, מפני שאמרה הגמרא במסכת זבחים [כה ב כג א] שבאופן זה [בבהמה] נפסל כל הדם לזריקה, הואיל ומתערב בתוך הדם הזריקה מן שמנונית הבהמה, מן החלק שנפסל ביוצא. [ושם מבואר למה ההקפדה היא על "שמנונית", ולא על

שנינו במשנתנו: הוזה דמה, חייבין עליה משום פגול נותר וטמא, ואין בה מעילה.

אמרה תורה בפרשת חטאת העוף [ויקרא ה]

"והזה מדם החטאת על קיר המזבח, והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח חטאת הוא". פירוש: תחילה מזה דמה, שאוחז בעורף, ומתיו מהדם, והדם ניתז והולך למזבח (237).

"דם". והתוס' מתרצים כמה תירוצים.

(א) מדובר שכל הדם נאסף בצואר, ואחר כך יצא העוף מן צד הרגל, וצד הצואר ששם הצטבר הדם לא יצא, ועתה אין לחוש שיתערב שמנונית אל הצד שלא יצא. על תירוץ זה מקשה הקרן אורה: מי נתן שיעור זה לומר ששוב אינו עולה? בפירוש ב כתב: מה שאמרה הגמרא שם שהדם מתערב עם שמנונית, נאמר רק בבהמה שיש בה דם הרבה, ואילו עוף שאין בה רק דם מועט, כל הדם הולך אל בית הצואר.

(ב) בתירוץ השני של תוס' יש כמה גירסאות, התלויים בגירסת הגמרא שם במסכת זבחים: לדעת השיטה מקובצת, מדובר שלפני המליקה חתך כל הבשר של אבר אחד ואחרי המליקה יצא אותו אבר ואם כן לא התערב לא דם ולא שמנונית. ועשה כן בצורה שלא יהיה מחוסר אבר [הפוסל בעוף, כידוע, שאין מום פוסל בעוף, אלא חסרון אבר], כגון, שחתך עד העצם, ולא חתך את העצם. וכן מבאר הברכת הזבח.

והקשו הרש"ש והקרן אורה, שאם כן, למה כתבו התוס' שאינו חסרון בעוף, הלא גם בבהמה אינו מום אם חתך בשר בלי עצם, כמבואר שם בגמרא.

על קושיא זו מתרץ התקנת עזרא, על פי דברי השיטה מקובצת [שם זבחים] דגם בחותך בשר בלי עצם הוי מום עובר. והגמרא שם אמרה רק שהיא כשרה כשחתך בשר לאחר השחיטה לפני קבלה ואף על פי שמום פוסל גם אחר השחיטה לפני הקבלה, כמבואר לקמן. לפיכך, בעוף שמום אינו פוסל בו, כשר, כשחתך בשר בלי העצם.

הרש"ש מבאר תירוץ התוס', כדברי השיטה

מקובצת שחתך לפני המליקה אלא, שחתך עם העצם. ומאחר שאינו אבר שלם, אינו פוסל בעוף. והקשו הרש"ש והקרן אורה, שאם כן, אינו שייך כלל לפסול "יוצא", מה שיצא לפני המליקה. ועוד, שעל כך לא אמר רבי עקיבא שהזריקה תועיל. ועוד, שאם כן, אסור משום אבר מן החי כמבואר במסכת חולין?

החק נתן מבאר: שאחרי המליקה חתך אבר עם העצם ויצא לחוף, וכיון שבשעת המליקה לא נחסר אבר, אינו פוסל משום חסרון אבר. וכן פירש המקדש דוד.

על פירוש זה, מתלבט הקרן אורה, דמשמע מדברי התוס' שאילו היה תולש אבר שלם, היה פסול. ומוכרח לומר שהוא מה שאמרה שם הגמרא, שאם בהמה נעשה בעל מום אחרי השחיטה לפני הקבלה, נפסל, משום שנאמר "ולקח מדם הפר", ודרשינן "פר שהיה כבר", כלומר בלי מום.

והקרן אורה מסתפק, וסובר שפסול זה שייך דוקא בבהמה שדמו מתקבל בכלי, מה שאין כן בעוף שאין לו קבלת דם כלל, אין בו פסול "פר שהיה כבר". עיין שם שמאריך. ועיין שם בחידושי הגרי"ז.

(ג) התוס' מביאים שיטת רבינו רחביה, שמדובר שיצא מקצתו אחרי המליקה וחתכו, ועל אף שנתערב בדם ההזאה משמנונית שנפסל ביוצא, אינו פסול בדיעבד. ומה שהגמרא אמרה שאסור לעשות כן, הוא רק לכתחילה. וכיון שבדיעבד מותר, אפשר לבאר בסוגייתנו שמדובר בדיעבד. ועיין בקרן אורה מה שכתב.

237. רש"י על התורה.

ואחרי ההזאה, ממצה את דם העוף על המזבח. והיינו, מקיף ומקרב בית מליקתו [הצואר] למזבח, ודוחקו בקיר והדם מתמצה ויורד ליסוד המזבח.

ונחלקו תלמידי רב בשם רב, אם מיצוי הדם מעכב את הכפרה⁽²³⁸⁾. וממילא, אם אכן מעכב, יוצאת מידי מעילה, וכן חייבין עליה משום פגול נותר וטמא, רק אחרי המיצוי.

אמר רב הונא אמר רב: מיצוי חטאת העוף אינו מעכב.

ותני⁽²³⁹⁾ רב, שנה גירסת משנתנו "הוזה דמה" חייבין עליה משום פגול נותר וטמא, על אף שעדיין לא מיצה. מוכח שהמיצוי אינו מעכב.

רב אדא בר אהבה אמר רב: מיצוי חטאת העוף מעכב.

ותני רב, שנה גירסת משנתנו "מיצה דמה" חייבין עליה משום פגול, וכולי. וחייבין משום פגול נותר וטמא. ויוצאת מידי מעילה רק אחרי המיצוי.⁽²⁴⁰⁾

238. המיוחס לרש"י [בד"ה ורב אדא, ועיין בד"ה אינו מעכב] מפרש, שהמחלוקת היא אם המיצוי מעכב את הכפרה.

והנה, במסכת זבחים [נב א-ב] נחלקו תנאים בשיירי דם חטאות הפנימיות. ומתחלה אמרה הגמרא שמחלוקתם היא אם שפיכת שייריהם מעכבת את הכפרה. ומפרש רש"י, שלכולי עלמא שפיכת שייריים אינה מכפרת, אלא שנחלקו באם לא שפך האם מעכבת את הכפרה. והאריכו האחרונים בסברא זו, עיין זבחי תודה למרן החפץ חיים וחיידושי רא"ל מאלין ומקור ברוך. ואכמ"ל. ועיין לשון רש"י סבחים [ק"י].

והוא מושג מחודש: עבודה שאינה מכפרת, ובלעדיה מתעכבת הכפרה!

ומסיק שם רב פפא [מובא בתחילת עמוד הבא], ששפיכת שיירי דם חטאות פנימיות, — לכולי עלמא לא מעכב, ומחלוקת תנאים היא במיצוי חטאת העוף האם מעכב, או שאינו מעכב.

ולכאורה משמע, שהוא הדין למיצוי. ולדעת מאן דאמר שמעכב, המיצוי אינו מכפר, ובכל זאת מעכב. וכן מבאר הגר"ח [מבואר בהערה 240]. ועיין בעמוד הבא הערה 252 לגבי אם פיגל בשעת המיצוי.

239. בגירסתנו "דתני" ומפירוש המיוחס לרש"י משמע שרב הונא לא שמע כן מפורש מפי רב, אלא היות ורב שנה את נוסח המשנה "הוזה דמה", הסיק מכך שהמיצוי אינו מעכב. אבל בתוס' גרסו "ותני", משמע ששמע כן בפירוש מפי רב. ועיין רש"י וצאן קדשים.

240. אם הסוגיא הובאה כאן במסכת מעילה, משמע בפשטות, שלמחלוקת זו ישנה נפקא מינה גם לדין מעילה. למאן דאמר: מיצוי מעכב, יצאה מידי מעילה אחרי המיצוי, ואילו למאן דאמר: אינו מעכב, יצאה מידי מעילה בהזאה.

אבל הפירוש המיוחס לרש"י הסתייג מכך [עיין בד"ה אינו מעכב, וכן בכל הסוגיא], ולכאורה משמע מדבריו שהוא סובר, שמאן דאמר הסובר שהמיצוי מעכב, סובר כן רק לגבי פיגול נותר וטמא, ולגבי עיכוב הכפרה, ולא לגבי "מעילה" ואינו מזכיר כלל שהמיצוי מוציא מידי מעילה.

האם כתב כן בכוונה, האם באמת סובר כן? הרמב"ם, אכן סובר כן! כי לגבי דין מיצוי פוסק שמעכב [פרק ז מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ז], ואילו בהלכות מעילה [פרק ב הלכה ו] כתב "וכן חטאת העוף מועלין בו משהוקדשו עד שיזה דמה, הוזה דמה, אין בה מעילה". וכבר

אלא לרב הונא, קשה, מאי פירוש "והנשאר"? והיה די לומר "והדם ימצה אל יסוד המזבח"? ומה די לומר "והדם ימצה אל יסוד המזבח"?

ומתריצין: אדרבה! מה דכתיב "והנשאר", בא ללמדנו שהמיצוי אינו מעכב, כמו דתניא דבר רבי ישמעאל, שאם נשאר, ימצה, ואם לא⁽²⁴³⁾, לא ימצה, ואינו מעכב.

היוצא מכך, הוא, שביחס לקרבן עצמו, היתירו והכשירו, נכלל המצוי בכלל הזריקה, אבל ביחס לכפרת הבעלים, הואיל והמיצוי אינו מכפר, נגמרה כפרתו בהזאה, כשם שכל קרבן נגמרה כפרתו בזריקה בלבד, אף בחטאות הפנימיות למאן דאמר ששפיכת שיריים מעכבת.

ובכך מיושבים היטב דברי הרמב"ם. לגבי דין מעילה שאינו צריך מתיר אלא תלוי בעמידת הקרבן למצותו לכפרת הבעלים, די בכך אם הוזה הדם, ואז נעשית מצותה, ומאיליו פקעה ממנה היותה "קדשי ה'", הילכך כתב הרמב"ם שהמעילה פוקעת בהזאה בלבד. אבל לגבי חיוב פגול נותר וטמא התלוי בהכשר הקרבן [עייין בלחם משנה שם], אינו חייב עד אחרי מיצוי הדם.

ומה שאמרה הגמרא: "ותני מיצה דמה", היינו רק לדין פיגול נותר וטמא. ועייין שם עוד.

241. בתורה נאמר "הוא". רש"ש.

242. תוס' והמיוחס לרש"י מפרשים, שמ"חטאת הוא" למדים דין "מעכב". אבל בשיטה לא נודע למי ובפירוש א מפרשים שהמיצוי הוא "עיקר" חטאת המעכב. וראה בהערה 252.

243. כגון אבד או נשפך. שיטה לא נודע למי.

תא שמע מהא דכתיב "והנשאר בדם ימצה אל יסוד המזבח, חטאת הוא".⁽²⁴¹⁾

בשלמא לרב אדא בר אהבה, היינו דכתיב "והנשאר בדם ימצה", ובא ללמדנו, שאף על גב שהדם נשאר "חטאת הוא", כלומר, אף על גב שכבר היזה, ושארית הדם נשאר, עדיין הוא "חטאת", כל זמן שלא גמר את המיצוי. והזאת הדם תלויה במיצוי, שגם הוא מעכב את כפרתה.⁽²⁴²⁾

העיר הלחם משנה (בהלכות מעשה הקרבנות) שהדברים נראים כסותרים.

והקרבן אורה מקשה: מאי שנא מארבע מתנות חטאות הפנימיות, לדעת בית שמאי הסוברים שארבעתם מעכבין את הכפרה, וכי יסברו שיצאה מידי מעילה במתנה הראשונה. וכנראה, כוונת הקרבן אורה היא, שסובר שהזאה ומיצוי עבודה אחת הוא, עיין בעמוד הבא הערה 252 לפיכך מדמה ההזאה והמיצוי לארבע מתנות שהן בודאי עבודה אחת. אמנם, עיין שם בשם האחרונים הסוברים שהם שתי עבודות.

ומכל מקום, קושית הלחם משנה שרירה וקיימת. מה הסברא לחלק ולומר שלגבי חיוב על פיגול נותר וטמא, לא נתחייב עד אחר המיצוי, ואילו לגבי מעילה, יצאה מידי מעילה תיכף אחרי ההזאה?

ומבאר הגר"ח בחידושו, על פי דרכו [מבואר לעיל באריכות הערה 111, 165 ועוד] שיש חילוק יסודי בין יציאה מידי מעילה, לבין חיוב פיגול נותר וטמא. וביסוס דבריו הוא על פי המבואר [הערה 238] שאפילו למאן דאמר שהמיצוי מעכב את הכפרה, בכל זאת אינו מכפר. מוכח, שכפרת חטאת העוף היא בהזייתה בלבד, ואז נתכפרו הבעלים,

אלא, שיש דין נוסף של מיצוי שצריך למצות את הדם, ואם לא ימצה פסול הקרבן. והמיצוי הוא תנאי בכפרה, ואינו מעשה של כפרה.

ואם היה כתוב "וימצה", היה משמע שלא יצא ידי חובתו עד שימצה, לכן נאמר "והנשאר", ללמדנו, אם נשאר⁽²⁴⁴⁾.

ומאי ומה שסיימה התורה, "חטאת הוא", לא בא ללמדנו שהמיצוי הוא גמר ההזאה, אלא ארישא, על תחילת המקרא, דהיינו המליקה וההזאה⁽²⁴⁵⁾, הם המעכבים, הואיל והוא "חטאת".

אמר ליה רב אחא בריה דרבא לרב אשי: אלא מעתה, גבי מנחה דכתיב [ויקרא ב פסוק ב] "וקמץ משם מלא קמצו מסלתה

ומשמנה על כל לבונתה, והקטיר הכהן את אזכרתה המזבחה אשה ריח ניחוח לה? והנותרת מן המנחה לאהרן ולבניו קדש קדשים מאשי ה", האם הכי נמי נדרוש, שאם ניתותרת⁽²⁴⁶⁾, יאכלוה הכהנים, ואם לא ניתותרת, אלא שחסרו השיריים אחר הקמיצה⁽²⁴⁷⁾, אין בכך כלום⁽²⁴⁸⁾!?

וכי תימא, ואם תאמר, הכי נמי, אכן כך, אם חסרו השיריים אין בכך כלום?

והרי לא יתכן לומר כן! כי תניא, שנינו א-ט ברייתא: אמרה התורה [שם] "מסלתה

244. שיטה מקובצת.

245. כן כתבו התוס' ומוסיפים: ושאר עניני מליקה. פירוש: גם פרטי דיני מליקת חטאת העוף, כגון: "ולא יבדיל". ובפירוש המיוחד לרש"י כתב: על ההזאה.

246. גירסת הגאון יעב"ץ.

247. קושית הגמרא היא [לדעת הצאן קדשים בגירסתו במיוחד לרש"י] בדרך קל-וחומר, אם אפילו שנשאר שיריים, אלא שחסרו מעט, מעכב כמבואר לקמן בברייתא, כל שכן שאם לא נשאר כלום שמעכב. [ולקמן יבואר שאם לא נשאר שיריים כלל, גרוע יותר מחסרו במקצת].

והנה בגמרא מנחות [ט א-ב] נחלקו רבי יוחנן וריש לקיש בשיריים שחסרו בין קמיצה להקטרה. רבי יוחנן סובר: מקטיר הקומץ, וריש לקיש סובר: אין מקטיר הקומץ.

וכתבו התוס': מחלוקת ההיא אינה שייכת לכאן, שם נחלקו על ההקטרה, אם יקטיר אם לא, בניגוד לכאן שמדובר על היתר אכילה, ועל כך לא נחלקו, ולכל הדעות אם חסרו השיריים לא יאכלוה הכהנים. כי כך נאמר "והנותרת מן

המנחה לאהרן ולבניו".

הקשה בפירושו ב, הלא קושית הגמרא היא מפני הדמיון של "והנשאר" ל"והנותרת", וכשם שמעכב שהשיריים צריכים להיות שלמים בשעת ההקטרה ואם חסרו, פסולה המנחה, כן מעכב המיצוי, ואם לא מיצה פסול. אם כן, לרבי יוחנן הסובר שהמנחה כשרה, ובלבד שלא יאכלוה, לא הקשה רב אחא כלום. מאחר שרב הונא לא התייחס כלל להיתר אכילה, ובהחלט יתכן שאסורה באכילה, כשם שרבי יוחנן אכן סובר בשיריים שחסרו שמקטיר קומצה ובכל זאת אסורה באכילה?

ומתוך, שרבי יוחנן מודה שאם חסרו לגמרי, אינו מקטיר הקומץ כמו שאמרה שם הגמרא.

ועתה, מבואר היטיב הדמיון בין שירי מנחה לחטאת העוף שלא נשאר דם למיצוי, וכשם שבמנחה מתעכבת ההקטרה, כן בחטאת. לפיכך, מקשה רב אחא שפיר, שהמיצוי יעכב.

248. הקשו התוס': מהי קושית רב אחא, אף שרבי ישמעאל אינו דורש "והנותרת" לעיכובא, מכל מקום, נוכל לומר שאם נחסרו השיריים, פסולה, מדרשה אחרת, והיא מה שהביאה הגמרא בסמוך "מסלתה ומשמנה"? [ואף רבי